

De hachelijke avonturen van de (nieuwe) Delft

Het VOC-schip Delft was veertien lange maanden onderweg voordat het eindelijk in de zomer van 1647 de haven van Batavia bereikte. In de tussentijd verloor het schip 170 van de in totaal 321 bemanningsleden. De lotgevallen van de Delft zijn beschreven door de klerk Dirck van Lier. Hij noemt het schip de Nieuwe Delft om het te onderscheiden van een voorganger met dezelfde naam.

De Delft werd in 1641 gebouwd op de VOC-werf in Delfshaven en was een relatief klein schip dat 670 ton lading kon vervoeren. De Delft maakte de eerste tocht naar Azië en terug tussen 1642 en 1645. Na het nodige onderhoud verliet de Delft in mei 1646 opnieuw de Republiek. Toen het schip na vier maanden Kaap de Goede Hoop bereikte, maakte het barre weer het onmogelijk om aan land te gaan en voedsel en drinkwater in te slaan. En het aantal zieken was al groot. Tot overmaat van ramp ging in een vliegende storm een deel van het zeil, touwwerk en masten verloren. Met slechts 25 liter water aan boord kon de lange oversteek naar Indië niet worden gemaakt. Daarom wilde men op het eiland Madagaskar het schip bevoorraden. Daar werd een door palissaden beveiligd tentenkamp ingericht voor de zieken om aan te sterken. Desondanks bezweken velen aan hun ziekte. Omdat de ingeslagen hoeveelheid water en voedsel nog niet afdoende was, werd vervolgens Mozambique aangedaan. De tegenslag duurde voort. Het aantal zieken en doden was groot; de schipper en de koopman, die de leiding aan boord hadden, kwamen om het leven. Steeds opnieuw werd het schip geplaagd door weer, wind en ongunstige stromingen.

In juli 1647 bereikte men eindelijk de stad Batavia. Van de bemanning had meer dan de helft het einddoel niet gehaald. De terugreis verliep aanzienlijk voorspoediger en duurde slechts acht maanden. Bij aankomst in Delfshaven had de Delft een lading met een inkoopwaarde van omgerekend 109.000 Euro. Op de vierde reis, op weg naar Taiwan, verging het schip de Delft. Slechts acht matrozen werden gered door vissers. Ruim tien jaar deed de Delft dienst voor de VOC.

Transcriptie van het reisverslag - Met dank aan: mevr. dr. A.M. Oud-Van Dijk

Uitgevaren voor de kamer Delft in het jaar 1646
op 9 mei naar Oost-Indië gevaren
en gearriveerd 12 september 1647 te Batavia

beschreven door D. van Lier
klerk op het schip
gedrukt in het jaar onzes Heere 1648

Hoewel het noodlot ons meer dan 3600 mijl van u [mijn vader en moeder] gescheiden heeft, zijn de mogelijkheden om correspondentie te voeren niet afgesneden om door te geven wat we meegemaakt hebben. Dit zal ik door gebrek aan tijd met weinig woorden doen, sinds mijn afscheid van u, mijn welbeminde ouders uit het vaderland.

Zo is het dat wij op de negende mei anno 1646 in de naam van God onze voorgenomen reis zijn begonnen met 322 zielen. We hadden uitermate schoon weer met een mooie wind uit de noordoosthoek. Naast ons kwamen er wel vijftig zeilen uit de Maas, wat voor ons uitermate vermakelijk was. Met een redelijke voortgang werd het Kanaal gepasseerd. We kregen ons rantsoen, te weten: een kan bier voor ieder man, negen kazen voor ons, en vier pond boter voor de manschappen op het voorste deel van het opperdek, bestaande uit zeven personen. Toen we van onze konvooiën afscheid genomen hadden zijn we met drie West-Indiëvaarders gezeild tot de eerste juni toen wij het eiland La Palma in zicht kregen. Daar namen de West-Indiëvaarders afscheid van ons. Wij vervolgden onze weg naar het eiland Maio, een van de Kaapverdische eilanden, met de bedoeling om daar zo snel mogelijk verversing te hebben en onze reis (hoewel wij tot nog toe een voortreffelijke voortgang hadden gehad) kort te maken. Maar het tegendeel gebeurde. Op de tiende passeerden wij boven alle verwachting voor de dageraad de Kaapverdische eilanden al. Omdat we de vorige avond geen land hadden gezien, veel lager meenden te zijn en omdat de oost waaiende passaatwind nog voortduurde, hielden we Kaap de Goede Hoop aan. Maar dat lukte niet! Want we kregen na twee à drie dagen gewenste voorspoed de wind uit het zuiden en het zag er niet naar uit dat dat snel zou veranderen. Op die tijd verwachtten we echter de zuidelijke moesson. Wij vaarden van de vijftiende juni tot de zevende augustus door de dagelijkse zuidelijke tegenwinden en regenachtige stormen die de noordelijke stroom aanblië, met veel sukkeling langs de kust naar Brazilië. Wij hoopten dagelijks een land aan te doen. Toen wij de eilandengroep de Abrolhos voor de kust van Brazilië langszij hadden begon de scheurbuik onder het scheepsvolk zeer toe te nemen. We besloten zo spoedig mogelijk naar Kaap de Goede Hoop te zeilen en het rantsoen te verminderen. Op twintig september zagen wij het land bij de Kaap en waren daar ongeveer 25 mijlen vandaan. Dit verblijde ons zozeer dat de zieken half beter werden bij de gedachte om daar door Gods genade gezond te worden, in Indië hun tijd uit te dienen en het lieve vaderland ooit weer eens mochten betreden. Maar wat gebeurde er? Nadat wij drie etmalen gelaveerd hadden omdat de wind aflandig was en we meenden binnen te komen en voor anker te gaan, kregen we een uitermate sterke westerstorm en konden niet anders doen dan de fok alleen voeren. Omdat het niet mogelijk was de Kaap met zulk weer aan te doen besloten we (in plaats van tegen de nacht met deze storm in zee te steken en omdat wij dicht onder de wal waren, maar niet voor anker durfden te gaan vanwege de onhandelbaarheid van het schip) met deze storm het ongezonde koude land te verlaten en ons met deze westerstorm naar Madagascar transporteren. In plaats van dat de zieken beter werden liepen daar ook de gezonden gevaar, een vreselijke toestand. Er zou waarschijnlijk alleen maar water te krijgen zijn. Toen de inwoners ons zagen dreven ze het vee het land in omdat zij niet wilden

onderhandelen, evenals de aanwezige groenten (als die er al was), want vanwege de eerdere schepen die er geweest waren zou die wel eens niet aanwezig kunnen zijn. We kregen voor rantsoen vier mutsjes water en ons werd duidelijk gemaakt dat er verversingen en van alles in overvloed zou komen.

En we kregen wat we zochten, want wij zaten met deze storm (die drie dagen duurde) op de 38 graden 3 breed en de westelijke wind konden we hier zeker verwachten. Nadat wij van de tweede oktober af voor de stilte van de stroom op de 40 graden waren gedreven, kregen we de vijfde tot ons aller leedwezen een tegenwind. Er waren niet meer dan veertig personen die gezond genoemd konden worden en ongeveer tachtig liggende zieken, de rest ging hield zich met moeite overeind. Tegen de avond kregen wij storm. Op de achtste oktober kwamen tijdens de wacht langdurig bliksem, regen en een vreselijke wind. Toen hebben wij het marszeil erbij gezet, wat daarvoor niet kon vanwege het buiige weer. Het schip liep kans om om te slaan. Het scheelde niet veel of we zouden al het rondhout naar beneden krijgen. Het uiteinde van de grote ra raakte aan de lijzijde in het water en het grootzeil stond boven de steng overeind. Het leek alsof wij levend door de hel naar de hemel zouden varen. De zee was wild geworden en, omdat de wind haaks hierop stond en steeds in steilte overeind sprong, zorgde ze voor zulke golven dat het leek alsof de hemel, het water en het schip en alles in lichterlaaie stond. God gaf dat het tegen de dageraad wat bedaarde, waarover wij geen kleine (alhoewel altijd) reden hadden om die goede God dankbaar te zijn. De tiende oktober schoot de wind in het noorden en wij gingen op het oosten aan, zodat we op de vijftiende op de hoogte van 35 graden zuiderbreedte raakten. Om kort te gaan, wij wisten ons geen raad meer, want we hadden nog geen vijftien leggers water over in het schip. Om dan langer om het zuiden te zeilen was door het gebrek aan water niet aan te raden. Weer naar de kust bij de Kaap of ergens ten oosten daarvan was door de onbekendheid nog minder geraden en om tot ons doel te komen was nog minder raadzaam, zodat er menselijkerwijs gesproken niets anders mogelijk was dan het schip op Gods genade te laten drijven. De kok zorgde voor twee maaltijden per dag. De vijfentwintigste s avonds zagen we, na veel sukkeling, door Gods genade en met uitermate heldere maneschijn het land van Madagascar en schatten rond 22.00 uur op nog geen twee mijl van de wal te zijn. Op dat moment kregen wij afluende wind en zeilden langs de wal tot de achtentwintigste het schip de baai in zicht had (we hadden een schot afgevuurd om de boot die al voorbij de baai was te seinen, terwijl het schip de voorgaande nacht naar het noorden was gedreven). We kregen een storm waardoor het schip het marszeil nog maar net kon voeren. Omdat de wind uit zee kwam raakten we in grote problemen, aangezien we te dicht bij het rif waren gedreven. Deze strekte zich uit op de noordhoek van de baai tot meer dan een mijl buiten de wal. Er waren geen mogelijkheden om te ontkomen en hopen op Gods genade hebben we ons laten drijven. Om een uur of acht begon het wat te bedaren zodat wij eindelijk op het vuur aan konden koersen en om ongeveer middernacht aan boord kwamen, waarover zij uitermate verblijd waren, menende ons ooit meer terug te zien en wij vreesden hetzelfde. Wij hebben zelfs het hozen beproefd om uit deze moeilijkheden te ontkomen.

De volgende dag is het schip binnengeloodst en is er een afvaardiging vooruitgezeild om de rivier te zoeken, die ook gevonden is. Helaas was er niets dan water en een beetje

tamarinde te krijgen. Toen het schip met zeewind voor de riviermonding gekomen was boodschapten zij hun belevenissen. Ondertussen werden alle zieken die nog de moed hadden om aan land te gaan daarheen gebracht en er werden tenten gemaakt omringd met planken tegen de aanval van de zwarten, maar ook om daar met hen te handelen. Toen zij enige geschenken geaccepteerd hadden (onder de belofte van enige beesten te brengen), zijn zij met hun hele huisgezinnen en vee landinwaarts getrokken en was er geen middel meer om iets te krijgen. Wij hebben daar enige dagen gelegen en konden met grote moeite vijftig leggers water krijgen. De zieken kregen niets dan wat tamarinde met bladeren die zij aten als sla. De ernstig zieke en stervende matrozen werd in overweging gegeven daar te blijven liggen en af te wachten wat voor uitkomst God Almachtig door de hulp van andere schepen zou believen te verlenen. Omdat vijfendertig man niet veel is was er ook voor de zwaksten altijd iets te doen. We hebben het marszeil verschillende keren vanwege de storm en het noodweer moeten innemen en s nachts de wacht moeten waarnemen en aan het roer staan.

We lichtten het anker s morgens vroeg om met afluende wind uit te zeilen. De zieken werden met de grootste moeite weer aan boord gebracht, want zij zeiden liever met het schip de dood te vinden in zee dan aldaar begraven te worden en in de nacht verlaten door hongerige honden of tijgers uit hun graven gehaald te worden en onwaardig tot een aas van de vogels en als een stinkend lijk te blijven liggen, zoals verschillende malen met onze begravenen is gebeurd, zodat het gruwelijk stonk. Het was nu hoog tijd om vandaar te vertrekken. Toen het anker nog net niet uit de grond getrokken was en de sloep al vastgemaakt was om gehesen te worden, zagen wij twee vaartuigen bij het gebergte om daar de goederen die wij daar gelaten zouden kunnen hebben op te halen. Toen wij dit zagen is het volk met man en macht op het achterdek gekomen en wilde men de sloep in om de vaartuigen te krijgen. Dit werd vanwege de grote nood toegestaan en voorzien van de moedigste mannen die aan boord waren, waaronder een vrouw en een jongeman die beiden slaaf waren. s Morgens werd besloten in plaats van weg te zeilen, wat wij zouden doen omdat de inwoners de hele nacht zes grote vuren in het bos brandend hadden gehouden en wij haar begeren voor handel daaruit opmerkten, hebben wij de vrouw eerst bij hen gebracht, waarvoor wij twaalf beesten kregen. Toen we de andere slaaf gebracht hadden kregen we vijf beesten en zes schapen. Toen alles uitgewisseld was verzochten we hun om haar vriendelijk te behandelen waarna we, verlost door Gods genade, ons anker op de vijftiende november gelicht hadden en met vrolijkheid dit ellendige kerkhof hadden verlaten. We lieten vijfenveertig doden achter vanaf het moment dat we dit land in zicht kregen tot het moment dat we de baai van St. Augustinus uitzeilden. Verreweg de meesten zijn met een gezond hart door dorst en scheurbuik gestorven. Er waren er nog die stervende naar de kombuis wilden gaan om de benen wat te warmen, maar zij waren binnen een kwartier in de Heer ontslapen. Intussen was het overige volk op de been gekomen. De negentiende november s middags ter hoogte van 17 graden 23 minuten zagen we dicht bij ons de branding van een klip of zandbank. Zoals onze koers was ten noordwesten van ons. Indien dit bij nacht geweest was zou het schip in duizend spaanders uiteengevallen zijn. Vanwege de deining was het schip moeilijk bestuurbaar.

Dankzij een redelijke voorspoed meenden wij de drieëntwintigste Mozambique te zien

en hebben we s nachts de marszeilen op de rand laten lopen om door de stroom niet voorbij te varen. En toen we een beetje van het land afraakten waren we s morgens een groot stuk teruggedreven en door de tegenstroom niet ver gekomen. Nadat wij aldaar tussen Madagascar en de baai van Sofala weer zolang gezworven hadden waren er niet meer dan twee leggers water in het schip en wisten we niet hoe we aan water of verversing konden komen. Zo gebeurde het dat na veel sukkeling de boot eindelijk in hoog water geraakte tot op de rivier van Suama, waar wij door de Portugezen goed onthaald werden. Twee inwoners daar brachten enige vruchten mee en beloofden ons verder zoveel te geven als we nodig zouden hebben. Indien wij haar de geschutsstukken (die wij aan een van de eilanden Primenias hadden gevonden van een bark die daar vergaan was) wilde geven zoals wij deden, waarover met dankbaarheid haar vele vriendschappen hebben bewezen.

Door de windstilte tot eind december waren we gedwongen binnen te blijven. Daarna stuurden we een afvaardiging naar land om verversingen te krijgen. Nadat zij daar enige dagen hadden gelegen en de boot met water en andere verversingen geladen was, konden ze drie à vier dagen niet vooruitkomen, omdat de zandbank voor de rivier vanwege laag water helemaal droog lag. Ze moesten op hoog water wachten voor de boot over de zandbank raakte. Al het vlees was bedorven en moest overboord gegooid worden. Het water was zo snel geconsumeerd als het gehaald was. Eindelijk werd na veel moeite een watergeul gevonden waar het met laag water drie voet diep was en konden we acht dagen achtereen de boot laden. Hierdoor raakte het meeste volk weer op de been. Er waren ongeveer 43 leggers vol water. We kregen een storm uit zee die zes à zeven dagen duurde. Zo gebeurde het dat onze korporaal, die als tolk was meegenomen, het geld van de kooplieden alsmede de kazen waarmee wij handelden gestolen heeft. Dit gebeurde met een heftloos mes waarmee hij alle kisten en kasten wist open te krijgen en de kapitein had geslagen omdat hij dronken was. Toen dit bekend werd heeft schipper Huygh de korporaal geslagen, waarom de kapitein (tussen wiens vlaggen wij logeerden) die daar nijdig om was, zei dat wij niet in Turken- of heidenenland waren maar vrij, en dat iedereen mocht doen en laten wat hij wilde, zonder dat iemand hem tegen zijn wil dat zou beletten of hem erom zou molesteren. Onmiddellijk nam hij de jongen in dienst en vergaf hem en heeft hem met het voorgaande proberen in te palmen. Tegelijk was de schipper door zijn slaaf, die de sleutel van zijn scheepskist had samen met een soldaat van ongeveer achthonderd gulden daaruit bestolen (waarvan tweehonderd realen van de Compagnie waren). Hij dacht dat hij het van de gouverneur wel weer terug zou krijgen, maar omdat het naar alle waarschijnlijkheid doorgestoken kaart was kreeg hij niet anders dan een negatief bericht daarover. Wij wisten ook niet wat de korporaal aan de gouverneur verteld had, zodat wij het het beste vonden om maar snel vandaar weg te gaan.

En toen wij alles goed in de boot gebracht hadden en naar bakboord meenden te zeilen stond er zo'n zee dat wij voor het gat genoodzaakt waren te blijven liggen. De volgende dag was de wind aflagig en maakte het schip zeil en stak in zee om naar Mozambique te zeilen. Toen wij dit zagen en geen middel wisten om daar te komen probeerden wij er met het laatste stukje ebstroom uit te komen, maar tevergeefs. Na een tijdje proberen werden we door de voorvloed van de branding bezet zodat we ons met geen

mogelijkheid konden redden. De een riep om naar het land en de ander riep om naar de zee te draaien omdat de zee zo sterk aanschoot, zodat iemand die de zee meer heeft bevaren wel kan weten hoe dat het daar gesteld was. Omdat we de hele week achtereen zo'n storm uit zee hadden gehad, zo erg dat dat de slijpsteen die bij de fokmast stond naar het midden van het schip werd gespoeld en geen mens het schip kon besturen en we daarnaast twee zware ankers, ja bijna het schip het schip verspeelden, want het scheelde niet veel of het zou tegen de bodem gestoten zijn (zoals al eens was gebeurd toen het schip aan het wenden was, maar we het er met Gods hulp nog af kregen). Eindelijk bleef de boot recht in zee liggen en voer wat van wal zodat wij op Gods genade koers konden houden. Toen wij deze branding, die wel anderhalve mijl zeewaarts in strekte (door de uitermate grote vlakke van de zandbank voor de rivier), met gestaag hozen en roeien achter ons kregen, kwamen we s avonds na zonsondergang weer aan boord, waarover wij God de Heer opnieuw niet genoeg konden danken. Hoewel wij elkaar niet zo snel weer gezien zouden hebben omdat het onmogelijk was bij Mozambique te komen, zo zou het voor ons een hopeloze toestand geweest zijn. De koopman was drie dagen daarna, op de tweede februari, in de Heer ontslapen, en op de negende onze schipper. Daarnaast waren er geen drie man gezond van degenen die op land waren geweest. Want allen hadden een ziekte van twee à drie maanden, niet wetende of zij levend of dood waren. Ik was (God zij lof voor zijn louter genade) van deze ziekte verlost en bereikte met een redelijke gezondheid de rede voor Batavia. Anderen kwamen nogal kwijnende aan land. Na de vertragingen in de Straat Mozambique besloten we om de zuidkant van Madagascar te gaan, omdat de stroom en de wind in ons voordeel waren.

Toen we met een redelijke voortgang bij de Straat Soenda kwamen hadden we weer watertekort, zodat wij ons van de achtentwintigste april totdat we bij Tikoe aan de westkust van Sumatra aariveerden op de derde juni, maar niet nadat wij het water dat ons van God uit de hemel was gezonden hadden genuttigd, zonder hetwelk wij ons geen raad hadden geweten om eraan te komen. Want door de tegenwinden en stromen raakten we geheel om de noord en konden we niet aan land komen. Ondertussen hadden we een verschrikkelijke storm gehad. Voordat we twee scheepslengten gegaan waren zijn alle zeilen, klein en groot (behalve het bramzeil en de bovenblinde, die niet bij stonden), aan stukken in zee gevlogen en wat daar niet terecht kwam was nog niet genoeg om een van de oude achterzeilen daarmee van zeil te voorzien. Het duurde nog geen half kwartier en na zeven minuten was het zo stil dat er geen wind te bekennen was.

Toen we eindelijk in Tikoe gekomen waren en tot tevredenheid van iedereen ververst waren (hetgeen beter was dan onderweg tot verversing dik en hutspotje van rottebout te eten die daar overvloedig waren). Met een loods vandaar vervolgden we onze reis naar Batavia waar wij de twaalfde juli zijn arriveerd. De goede God zij dank voor zijn onuitsprekelijke goedertieren genade, nalatende zoveel personen als u hier in het kort kunt nagaan.

Afbrekende wens ik ulieden en heel ons huisgezin alle wenselijke zegeningen van de gezegende God, in wiens handen ik u en alle goeden, zowel bekende als onbekende vrienden, beveel.

In het schip dat God bewaard
genaamd Delft, liggende aan
de rede voor Batavia A.D.
12 september 1647

Ulieden van hart en gemoed
toegenegen zoon,
D. van Lier